

УДК 327

ОСОБЛИВОСТІ ТА СУЧАСНИЙ СТАН МОВНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

КНЯЗЕВ Н.М.,
старший викладач
Державного
університету
інформаційно-
комунікаційних
технологій

В статті охарактеризовано мовну політику Росії. Автор на прикладі аналізу нормативних актів Російської Федеративної Республіки констатує, що політика з мовних питань проводиться на реальне утвердження державної мови.

Ключові слова: мова, державна російська мова, органи влади.

Постановка проблеми: пропонується до аналізу законодавство Російської Республіки у мовних питаннях. Насамперед, норми Конституції, базових законів та підзаконних актів.

Актуальність вибраної теми зумовлена потребою у вивченні міжнародного досвіду в таких питаннях, як мова, мовна політика, державна мова, офіційна мова, мови національних меншин. Нами обрано для аналізу Російська Федерація, оскільки це колишня союзна республіка.

Метою нашої наукової роботи є ознайомлення із мовною політикою Російської Федерації, оскільки Україна як суверенна демократична держава має мати узагальнений досвід стосовно проведення політики держави на утвердження реального статусу державної мови та інших мов (російської, мов національних меншин, іноземних мов).

Мова у Російській Федерації є більше, ніж навіть засіб міжнаціонального спілкування. Такий висновок можна зробити із аналізу прийнятих в Росії законів, які врегульовують мовні питання. Насамперед хочемо зазначити, що «мовний» суверенітет як в колишніх союзних республіках, так і в Російській Федерації розпочався із прийнятого Верховною Радою СРСР 24 квітня 1990 року за №1450-1 Закону «Про мови народів СРСР»¹. Але

прийняття такого демократичного закону сприяла, звісно, Конституція СРСР² та події, які охопили тоді 1/6 світу. Нагадаю, що за Конституцією СРСР громадянам СРСР різних рас і національностей надавалася можливість користуватися рідною мовою та мовами інших народів СРСР (частина друга статті 36). Також громадяни СРСР мали можливість навчатися в школі рідною мовою (частина друга статті 45). Більше того, закони СРСР, постанови та інші акти Верховної Ради СРСР публікувалися мовами союзних республік (стаття 116 Конституції СРСР); судочинство провадилося мовою союзної або автономної республіки, автономної області, автономного округу або мовою більшості населення даної місцевості (стаття 159 Конституції СРСР). На Державному гербі Союзу Радянських Соціалістичних Республік девіз «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!» було написано мовами союзних республік (стаття 169 Конституції СРСР). (Взагалі-то, цей девіз на союзному гербі із 1923 року, і спочатку був написаний шістьма мовами (відповідно до числа союзних республік, що утворили в 1922 році СРСР) Із 1937 року девіз «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!» було написано 11 мовами; із 1946 – 16 мовами; із 1956 – 15 мовами). До речі, за даними ЮНЕСКО, у 20 столітті 20% мов у світі були втрачені, асимілювалися, але у Радянському Союзі із 120 мов практично не була втрачена жодна. Відразу у преамбулі Закону зазначалося, що цей Закон встановлює загальні принципи мовної політики в СРСР, гарантії вільного розвитку та використання мов народів СРСР, правовий режим мови офіційних взаємовідносин у рамках радянської федерації, права громадян у використанні мов народів СРСР.

Насамперед зазначимо, що Законом визначалося, що законодавство в СРСР стосовно розвитку та використання мов народів СРСР складається, окрім зазначеного закону, із законів союзних та автономних республік про розвиток та використання мов народів СРСР. Таким чином, союзний мовний Закон дозволяв союзним та автономним республіками у себе врегульовувати законом мовні питання. Правда, далі йшлося, що союзні, автономні республіки поза межами компетенції Союзу РСР самостійно вирішують питання в сфері законодавства про розвиток та використання мов на своїй території із урахуванням інтересів народів, які там проживають (частина друга статті другої Закону). Більше того, союзна та автономна республіки отримали право визначати правовий мов статус республік, в тому числі й установлювати їх в якості державних мов. Правда, за російською мовою на території СРСР залишено статус офіційної мови СРСР та мови міжнаціонального спілкування (частина перша, друга статті 4 Закону).

Закон містив норму про гарантії мов СРСР (стаття 5 Закону). Зокрема, СРСР, республіки, автономні області і навіть автономні округи, на-

ціональні адміністративні одиниці могли створювати базу та інші умови для розвитку мов народів СРСР на своїй території. Законом гарантувалося фінансування програм розвитку мов народів СРСР здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів. А фінансування програм розвитку мов малочислених народів СРСР може здійснюватися із залученням також централізованих коштів. Цікаво, що мова офіційного листування та інших форм офіційних зносин між державними органами союзних, автономних республік, автономних областей, автономних округів, національних адміністративно-територіальних одиниць здійснюється мовою, зручною для сторін, або офіційною мовою СРСР (частина друга статті 20 Закону).

Закон гарантував громадянам СРСР вільний вибір мов навчання і виховання (частина перша статті 6 Закону). Більше того, громадяни СРСР отримали право звертатися в державні та громадські органи, підприємства, установи та організації із пропозиціями, заявами та скаргами рідною мовою або іншою мовою народів СРСР, якою вони володіють. Відповіді на пропозиції, заяви і скарги громадян в державні органи СРСР, а також відповіді на пропозиції, заяви і скарги громадян, які проживають поза союзною, автономною республікою, автономною областю, автономним округом, національно-територіальною одиницею, в державні органи яких направлено пропозицію, заяву або скаргу, даються мовою звернення. За відсутності можливості надати відповідь мовою звернення така відповідь надавалася офіційною мовою СРСР. Закон дозволив мову відповідей на пропозиції, заяви, скарги громадян союзним та автономним республікам визначати самостійно (стаття 9 Закону). Діловодство та документація в союзно-республіканських органах союзних республік, а також на підприємствах, в установах та організаціях союзного підпорядкування ведеться мовою відповідної союзної республіки та офіційною мовою СРСР (частина перша статті 18 Закону).

Союзним Законом передбачалося, що судочинство має вестися мовою союзної, автономної республіки, автономної області, автономного округу або мовою більшості населення даної місцевості. Офіційною мовою СРСР судочинство велося у Верховному суді СРСР та військових трибуналах. Передбачалося, що судові документи вручаються особам, які беруть участь у справі, мовою судочинства, а також, за їх вимогою – у перекладі мовою, якою вони брали участь у судових діях, або офіційною мовою СРСР. Порушення прав про мову судочинства слугувало підставою для відміни рішення суду (стаття 10 Закону). Правила визначення мови судочинства поширювалися і на мову нотаріального діловодства (стаття 11 Закону).

Закон було передбачено, що офіційні документи, які посвідчують особу або відомості про

неї (паспорт, трудові книжки, військові квитки, атестати, дипломи про закінчення навчальних закладів, свідоцтва про народження, шлюб, смерть) оформлюються мовою союзної, автономної республіки, автономної області, автономного округу, на території яких видається ці документи, і офіційною мовою СРСР (стаття 12 Закону).

Працівники сфери обслуговування (торгівлі, медичної допомоги, місцевого транспорту, побутового обслуговування та інших видів обслуговування) зобов'язані застосовувати в межах, передбачених загальносоюзним та республіканським законодавством кваліфікаційних вимог для заняття відповідних посад, мову, вибраною особою, яка обслуговується. Відмова в обслуговуванні під приводом незнання мови неприпустима і тягне за собою відповідальність відповідно до законодавства (стаття 13 Закону).

Офіційна мова СРСР використовувалася: в офіційному листуванні та інших формах офіційних взаємовідносин державних органів союзної, автономної республіки, автономної області, автономного округу, національно-адміністративної одиниці із державними органами СРСР (частина перша статті 20 Закону); у збройних силах СРСР (стаття 22 Закону), на Центральному телебаченні, радіомовленні, а також при виданні центральних газет та журналів (стаття 23 Закону); у діяльності дипломатичних представництв СРСР, консульських установ, зовнішньоторгових організацій, органів зовнішньоекономічних зв'язків та інших установ СРСР, які знаходяться за кордоном (стаття 24 Закону). Також з метою забезпечення безпечної і безперебійної роботи енергетичних і транспортних систем союзного значення (магістральний залізничний, повітряний, морський, трубопровідний транспорт) в диспетчерських переговорах, веденні документації використовується офіційна мова СРСР (стаття 21 Закону).

Що цікаво, відповідно до союзного мовного Закону порушення законодавства про мови вважалося, зокрема, пропаганда ворожнечі і неповага до будь-якої мови народів СРСР, створення суперечливих конституційним принципам національної політики в СРСР перешкод та обмежень, а також переваг у використанні мов (стаття 25 Закону). Відповідальність наступала відповідно до чинного законодавства, яке і до сьогодні не визначено.

І далі у розвиток зазначеного Закону було прийнято окремий союзний закон, за яким були внесені зміни до Закону СРСР від 19 липня 1973 року «Про державний нотаріат»; в Основи законодавства Союзу РСР та союзних республік про судочинство, які були прийняті Верховною Радою СРСР 13 листопада 1989 року, до Регламенту 3'їзду народних депутатів СРСР та Верховної Ради СРСР, який було прийнято 3'їздом народних депутатів СРСР 20 грудня 1999 року. І Рада Міністрів СРСР у зв'язку із прийнятим Законом СРСР «Про мови народів СРСР» внесла зміни в деякі

свої нормативні акти³: до постанови Ради Міністрів СРСР та ВЦРПС від 6 вересня 1973 року за №656 «Про трудові книжки робітників та службовців»; до Положення про паспортну систему в СРСР, яке затверджене постановою Ради Міністрів СРСР від 28 серпня 1974 року за №677; до Основних положень про порядок видачі та веденні трудових книжок колгоспників, затверджених постановою Ради Міністрів СРСР від 21 квітня 1975 року за №310⁴. Частину рішень союзного Уряду взагалі було визнано такими, що втратили силу.

Союзні та автономні республіки, отримавши право визначати на своїй території правовий статус мов, відразу ж скористалися. Причому всі. В тодішній РРФС таким днем стало 25 жовтня 1991 року, коли Рада РРФСР прийняла Декларацію про мови народів Росії⁵ та Закон «Про мови народів РРФСР»⁶. У Декларації було проголошено, з-поміж іншого, право кожної людини на вільний вибір навчання, виховання та інтелектуальної творчості; на вільний вибір мови спілкування; рівні можливості для збереження, вивчення і розвиток усіх мов народів РРФСР; особливий захист та увагу держави до малочисельних народів, а також народів, які не мають своїх національно-державних та національно-територіальних утворень.

Відразу ж зазначимо, що перший мовний Закон Російської Федерації справді був Законом про мови народів Російської Федерації, хоча вперше за багато тисячоліть російська мова отримала статус державної мови. З висоти часу однозначно можна зробити висновок, що тодішній Закон установив три базові норми стосовно мовної політики. Це, по-перше, рівність всіх мов незалежно від кількості носіїв мови. По-друге, визначив статус російської мови. По-третє, республіки отримали право встановлювати у себе державні мови. Одним словом, Закон дозволив зняти тодішню національну напругу, яка могла виринути в різний спосіб.

Вже у Преамбулі до Закону зазначалося, що держава на всій території РРФСР сприяє розвитку національних мов, двомовності та багатомовності. Хоча Закон і констатував, що російська мова є основним засобом міжнародного спілкування народів РРФСР і має статус державної мови в Республіці (частина друга статті 3 Закону), проте надавав право республікам РРФСР самостійно приймати рішення про правовий статус мов народів і навіть встановлювати за певною мовою статус державної. За Законом громадяни Республіки отримали право вільного вибору мови виховання та навчання, а держава мала забезпечити на території РРФСР створення системи навчально-виховних установ, інших форм виховання та навчання мовами народів Республіки (стаття 9 Закону).

Законом передбачалося, що тексти республіканських законів та інших правових актів, прийнятих у РРФСР, мали друкуватися державною мовою РРФСР та мовами республік в складі РРФСР

(стаття 12 Закону). В діяльності державних органів, організацій, підприємств та установ РРФСР передбачалося функціонування державної мови РРФСР, державних мов республік в складі РРФСР та інших мов народів РРФСР (частина перша статті 15 Закону). Більше того, громадяни Республіки отримали право звертатися до державних органів, організацій, на підприємства та в установи поряд із державною мовою РРФСР, рідною мовою або іншою мовою народів РРФСР, якою вони володіють. Відповіді на такі звернення мали бути надані мовою звернення. І лише у випадку неможливості дати відповідь мовою звернення можна було відповідати державною мовою РРФСР.

Законом визначалося, що судочинство та діловодство у правоохоронних органах республік в складі РРФСР провадиться державними мовами цих республік та (або) мовою більшості іншомовного населення, яке компактно проживає в цій місцевості, а також державною мовою РРФСР відповідно до законодавства. Звертаємо увагу, що Закон містив норму, що робило попередню норму, як і решта норм насправду дієвими: «Порушення встановленого законодавством РРФСР та республік в складі РРФСР порядку використання мов у судочинстві та діловодстві у правоохоронних органах є підставою для відміни рішення суду та всіх інших процесуальних рішень, які були прийняті по справах, що знаходилися у провадженні» (частина четверта статті 18 Закону). Правила визначення мови судочинства поширювалися і на мову нотаріального діловодства (стаття 19 Закону).

З часом зазначений Закон декілька разів змінювався, в результаті яких попереднє право республік в складі РРФСР установлювати статус державної мови республіки змінено на «Республіки мають право встановлювати відповідно до Конституції Російської Федерації свої державні мови»⁷. Згодом республіки в складі РФ втратили право самостійно приймати рішення про правовий статус мов народів, які проживають на їх території. Федеральні конституційні закони, федеральні закони, акти палат Федеральних Зборів Російської Федерації, укази і розпорядження Президента Російської Федерації, постанови і розпорядження Уряду РФ стали офіційно друкуватися державною мовою Російської Федерації; закони та інші нормативні правові акти республік разом із державною мовою РФ можуть офіційно друкуватися державними мовами республік (стаття 12 Закону в редакції Федерального закону від 24.07.98 N 126-ФЗ). Офіційною мовою Російської Федерації стали оформлюватися документи, що посвідчують особу громадянина Російської Федерації, записи актів цивільного стану, трудові книжки, документи про освіту, військові квитки та інші документи (стаття 16 Закону в редакції Федерального закону від 24.07.98 N 126-ФЗ). Державною мовою РФ стало вестися судочинство і діловодство в судах

та правоохоронних органах. Звісно, що вилучена частина четверта статті 18 Закону про те, що порушення встановленого законодавством РРФСР та республік в складі РРФСР порядку використання мов у судочинстві та діловодстві у правоохоронних органах є підставою для відміни рішення суду та всіх інших процесуальних рішень, які були прийняті по справах, що знаходилися у провадженні (стаття 18 Закону в редакції Федерального закону від 24.07.98 N 126-ФЗ).

Істотних змін мовна політика зазнала після внесення змін до статті третьої Закону «Про мови народів Російської Федерації», яку було доповнено шостим пунктом: в Російській Федерації алфавіти державної мови РФ та державних мов республік базуються на графічній основі кирилиці. Інші графічні основи алфавітів державної мови Російської Федерації і державних мов республік можуть встановлюватися федеральними законами⁸. І це при тому, що було багато дискусій, адже Конституція РФ (пункт третій статті 68) визначає, що Російська Федерація гарантує всім її народам право на збереження рідної мови, створення умов для її вивчення. У процесі обговорення законопроекту наводилися на засіданні Державної Думи РФ навіть такі факти: ніколи за всю історію Росії жоден російський цар, навіть Іван Грозний, не посягав на писемність народів; не посягав на писемність народів жоден цар, жоден завойовник. Деякі депутати навіть вважали, що це буде перший прецедент в історії міжнародного права, коли порушуються і міжнародні документи, які визнає Росія⁹.

А ще проти такої поправки були татари – другі за чисельністю після росіян, оскільки самі зміни графіки потягнуть зміну статусу державної мови у Татарстані. Обговорюючи поправку до мовного закону ще 5 червня 2002 року, йшлося навіть про окремі федеральні закони для шести букв татарської мови, які не мають відповідників у російській фонетиці, та приблизно для п'яти-шести букв татарської мови, які мають дуже приблизні такі відповідники. Обговорюючи вкотре законопроект про кирилицю, депутат Державної Думи Сафіуллін Ф.Ш. висловив припущення, що він, себто проект закону, – це реакція на рішення Татарстану відновити свою графіку, а вся ідея носить відверто політичний антитатарський характер. І справді, питання про введення латинської графіки в Татарстані було порушено ще на початку 90-х років минулого століття. Другий Світовий конгрес татар, який проходив у Казані в 1997 році, рекомендував республіканській владі прийняти закон про відновлення татарського алфавіту на базі латиниці. Спочатку з метою упорядкування наукових засад побудування татарського алфавіту було прийнято Закон «Про впорядкування татарського алфавіту»¹⁰, яким визначено, що під татарським алфавітом розуміють сукупність букв татарської мови, розміщених у визначеному по-

рядку. Згодом було прийнято закон про відновлення татарського алфавіту на основі латинської графіки¹¹, за яким в Республіці Татарстан відновлено татарський алфавіт на основі латинської графіки з урахуванням букв, що виражають специфічні звуки татарської мови. Татарський алфавіт було затверджено в кількості 34 букви. Правда, до 1 вересня 2011 року в Республіці Татарстан діє одночасно два алфавіти: на основі латинської графіки та кирилиці.

Ще одним істотним фактом, який би мав зупинити федеральну владу у прийнятті зазначеної поправки, слугувало те, що не всі народи РФ використовують кирилицю. Наприклад, Республіка Карелія, яка за російською Конституцією має статус держави, із 1987 року користується латиницею. Хоча карельська мова в республіці не є державною, правда, не з волі карельської нації. Швидше по волі некарельської більшості. Але згодом в РФ взяла гору ідеологія наявності єдиного алфавітного простору в Росії як істотного показника цілісності російської держави. Як завжди – на заваді була фінансова проблема: не зрозуміло, який бюджет – федеральний чи регіональний – мали фінансувати нововведення. Правда, відразу ж повідомили, що процес переходу відбуватиметься природнім шляхом, і нічого не коштуватиме. Навели навіть приклад переходу на кирилицю у 1939-1940 роках. І Республіку Карелію згадали та пообіцяли не спалювати старі книги і навіть не перевидувати їх. Але побоювання, що за Татарстаном перейде на латиницю Башкортостан, а за Башкортостаном – Дагестан, а далі Кабардино-Балкарія, Карачаєво-Черкесія, Адигея... взяли гору і пункт шостий у третій статті мовного російського Закону таки появився. Бо зовсім реально за такої ситуації дуже швидко російська культура може стати у таких республіках дуже далекою. Та й Конституційний Суд РФ 16 листопада 2004 року визнав право органу федеральної законодавчої влади встановлювати графічну основу мов народів Росії, відхиливши тим самим спроби влади Татарстану перевести татарську писемність із кирилиці на латиницю. В Татарстані навіть відмовилися від оскарження у Європейському Суді з прав людини.

Але навіть і такий «підредагований» в бік російської мови як державної Закон з часом було підсилено. Маю на увазі Федеральний закон «Про державну мову Російської Федерації»¹². Частково, правда, можна погодитися із тезою, що Російська Федерація після 1991 року прийняла свою Конституцію, в якій визначила, з-поміж іншого, і порядок застосування мов. Відразу ж зазначимо, що в Конституції Російської Федерації «мовні питання» визначаються не в Засадах конституційного ладу (розділ перший), який, з-поміж інших розділів, в частині внесення змін і доповнень, є жорсткішим. (Відповідно до статті 135 Конституції РФ положення першої (Засади конституційного

ладу), другої (Права, свободи людини і громадянина), дев'ятої (Конституційні поправки і перегляд Конституції) не можуть бути переглянуті Федеральними Зборами. Якщо пропозиція про перегляд зазначених глав Конституції РФ буде підтримана трьома п'ятими голосів від загальної кількості членів Ради Федерації і депутатів Державної Думи, то відповідно до федерального конституційного закону скликаються Конституційні збори, які або підтверджують незмінність Конституції РФ, або розробляють проект нової Конституції РФ, який далі має бути прийнятий Конституційними Зборами двома третинами голосів від загальної кількості або виноситься на всенародний референдум).

Очевидно, в Російській Федерації немає реальної загрози російській мові, а тому потреби мовне питання виносити в перший розділ в РФ, очевидно, немає. Навіть із урахуванням того, що в Російській Федерації активно обговорюється тема другої державної мови. Такий статус пропонується надати татарській мові, яка є другою по поширеності в РФ і мовою міжнародного спілкування тюркомовних народів РФ і країн СНД. Навіть була розпочата акція «Татарська мова – мова світу і матері», яка стартувала 2 квітня 2009 року і є безстрокова. 1 квітня 2010 року інформаційні агенції поширили інформацію, що Державна Дума прийняла закон про другу державну мову, якою стане татарська мова. Але навіть і за такої ситуації російська мова залишається новітньою ідеологією Росії. В самій же Росії не виключають, що російська мова є засобом експансії – ідеологічної, політичної, економічної і навіть воєнної. Більше того, в контексті прийнятого Закону не є факт, що росіяни вчитимуть татарську мову. Навіть Президент Російської Федерації, Голова Державної Думи чи Голова Уряду Російської Федерації. Очевидно, в РФ дуже сподіваються, що і Україна вчинить так само стосовно російської мови.

До речі, за даними Всеросійського перепису 2002 року, окрім російської, татарською мовою володіє 5347706 чол. в РФ. Скільки осіб володіє тільки татарською в Російській Федерації всеросійський перепис 2002 року не показує. Як, зрештою, немає даних, скільки осіб володіє лише певною державною мовою. Так от, зазначимо, що, відповідно до Конституції РФ¹³, державною мовою Російської Федерації на всій її території є російська мова (частина перша статті 68).

Федеральний Закон РФ «Про державну мову Російської Федерації» короткий – всього сім статей. Насамперед, Законом визначено, що статус російської мови як державної мови Російської Федерації передбачає обов'язок використання російської мови в сферах, які визначені цим законом, Законом РФ від 25 жовтня 1991 року за №1807-1 «Про мови народів Російської Федерації» та іншими нормативними актами. Таке на практиці означає повсюдну російську мову. Відразу ж зазначу, що

в Російській Федерації за Законом державна мова РФ є мовою, яка сприяє взаєморозумінню, зміцненню міжнародних зв'язків народів Російської Федерації в єдиній багатонаціональній державі. А захист і підтримка російської мови як державної мови РФ сприяє примноженню і взаємобагаченню духовної культури народів Російської Федерації. Що цікаво, що Законом визначена сфера використання державної мови Російської Федерації (стаття 3 Закону). В Росії, зокрема, державна мова РФ підлягає обов'язковому використанню, з-поміж іншого, в діяльності органів місцевого самоврядування, в тому числі і в діловодстві. Також російська мова використовується в конституційному, цивільному, кримінальному і адміністративному судочинстві, окрім федеральних судів, у мирових судах та в інших судах суб'єктів Російської Федерації. Державна мова РФ підлягає обов'язковому використанню у взаємовідносинах федеральних органів державної влади, органів державної влади суб'єктів РФ, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, організацій всіх форм власності і громадян РФ, іноземних громадян, осіб без громадянства, громадських об'єднань.

За Законом порядок затвердження норм сучасної російської літературної мови при її використанні як державної мови Російської Федерації, правил російської орфографії і пунктуації визначається Урядом Російської Федерації. Особливо варто зауважити, що в Законі зазначено, що при використанні російської мови як державної мови Російської Федерації не допускається використання слів і виразів, які не відповідають нормам сучасної російської літературної мови, за винятком іншомовних слів, які не мають загальноновживаних аналогів у російській мові.

Закон містить також статтю про захист і підтримку державної мови РФ (стаття 4 Закону). Так ось, в Росії федеральні органи державної влади в межах своєї компетенції забезпечують функціонування державної мови РФ на всій території РФ; розробляють та приймають федеральні закони та інші нормативні правові акти РФ, розробляють і реалізують спрямовані на захист та підтримку державної мови РФ відповідні федеральні цільові програми; сприяють вивченню російської мови за межами РФ. Після такої норми Закону нам має бути зрозуміло, чого в Росії так бідкаються російською мовою в Україні.

Ще одна цікава стаття зазначеного Закону – забезпечення права громадян РФ на користування державною мовою РФ (стаття 5). Так ось, в РФ забезпечення права громадян РФ на користування державною мовою РФ передбачає: отримання освіти російською мовою в державних та комунальних навчальних установах; отримання інформації російською мовою у федеральних органах державної влади, органах державної влади суб'єктів РФ, інших державних органах,

органах місцевого самоврядування, організаціях всіх форм власності; отримання інформації російською мовою через всеросійські, регіональні та муніципальні ЗМІ. Правда, особам, які не володіють державною мовою РФ, при реалізації і захисті їх прав і законних інтересів на території РФ у випадках, передбачених федеральними законами, забезпечується право на користування послугами перекладача. Насправді, таке має місце. У Москві, наприклад, за даними Всеросійського перепису 2002 проживає 253 644 чол. українців, з яких російською мовою володіють 251 982 чол. (?!). Виявляється, в столиці РФ послугами перекладача мали би користуватися 1 662 українці.

Порушенням законодавства РФ про державну мову РФ за Законом (стаття 6 Закону) вважається прийняття федеральних законів та інших нормативних правових актів РФ, законів та інших нормативних актів суб'єктів РФ, які спрямовані на обмеження використання російської мови як державної мови РФ, а також інші дії і порушення, які перешкоджають здійсненню права громадян на користування державною мовою Російської Федерації.

До речі, Конституцією РФ передбачено, що республіки мають право встановлювати свої державні мови (частина друга статті 68). Конституція РФ проголошує Росію федеративною державою, яка складається із 89 рівноправних суб'єктів. До складу Росії входить 21 республіка, 6 країв, 49 областей, два міста федерального значення, одна автономна область і 10 автономних округів. Так-от, в республіках РФ здебільшого мовні питання врегульовано республіканською Конституцією та окремим законом. Мусимо зазначити, що нинішні республіки наданим правом самостійно врегулювати мовні питання скористалися відразу. Перші «мовні» закони появилися уже на початку дев'яностих років. Це справді демократичні закони. Наприклад, в Республіці Адигея Закон Республіки Адигея «Про мови народів Республіки Адигея» було прийнято 31 березня 1994 року¹⁴. Частиною другою статті третьої Закону було передбачено, що державними мовами Республіки Адигея є російська та адигейська. Зазначеним законом, зокрема, визначалась компетенція Республіки Адигея в питаннях охорони, вивчення та використання мов народів Адигея (ст.5 Закону). Зокрема, до відання РА в особі вищих органів державної влади і управління належить законодавство Республіки Адигея про мови народів РА; забезпечення рівноправного функціонування російської і адигейської мови як державних. Закон передбачив функціонування Державної програми РА по збереженню і розвитку державних мов народів республіки (ст. 8 Закону). Зазначену програму мав розробити Кабінет Міністрів – Уряд РА і прийняти Законодавчі Збори (Хасе) – парламент Республіки Адигея. Закон надавав право громадянам республіки вільного вибору навчання і виховання. Більше того,

навчання дітей рідної мови в Республіці визнавав громадянським правом і обов'язком батьків (стаття 10 Закону). Навіть у вищому законодавчому органі республіки Адигея робота мала вестися державними мовами республіки. Це справді Закон, який реально встановлював правовий захист для державних мов в Республіці. Через рік такий же правовий статус мов був закріплений в Конституції Республіки Адигея (прийнята на XIV сесії Законодавчих Зборів (Хасе) – Парламенту Республіки Адигея 10 березня 1995 року). Відповідно до статті 5 Конституції Республіки Адигея рівноправними державними мовами в Республіці Адигея є російська та адигейська мови.

Окремі мовні Закони мають і Республіка Алтай¹⁵, Республіка Башкортостан¹⁶, Республіка Бурятія¹⁷, Республіка Інгушетія¹⁸, Кабардино-Балкарська Республіка¹⁹, Республіка Калмикія²⁰, Карачаєво-Черкеська Республіка²¹, Республіка Карелія²², Республіка Комі²³, Республіка Марій Ел²⁴, Республіка Мордовія²⁵, Республіка Саха (Якутія)²⁶, Республіка Північна Осетія – Аланія²⁷, Республіка Татарстан (Татарстан)²⁸, Республіка Тива, Удмуртська Республіка²⁹, Республіка Хакасія³⁰, Чеченська Республіка³¹, Чуваська Республіка – Чувашія³². Проте, у найбільш багатонаціональній республіці в Російській Федерації – у Республіці Дагестан –, хоча, відповідно до статті 11 Конституції Республіки Дагестан (прийнята Конституційними Зборами 10 липня 2003 року) і встановлено, що державними мовами Республіки Дагестан є російська і мови народів Дагестану, ще не прийнято окремого закону, на кшталт «Про мови народів Дагестану». Правда, є Закон про затвердження республіканської цільової програми «Російська мова» (2007-2010 роки)³³.

Відразу мусимо зазначити, що первісний варіант мовних законів істотно було змінено. Зміни здебільшого стосувалися мови судочинства, мови правоохоронних органів. У всіх республіканських мовних законах з часом зникла норма про те, що порушення встановленого законодавством Російської Федерації і республік порядку використання мови у судочинстві та діловодстві у правоохоронних органах ставало підставою для відміни судового рішення та всіх інших процесуальних рішень, які прийняті у справах, що знаходилися у їх провадженні. Поступово в сторону російської змінювалася мова органів державної влади, місцевого самоврядування та мова діловодства у зазначених органах. Вже не було обов'язку чиновникам відповідати мовою звернення. Діловодство та фінансова звітність на підприємстві поступово ставали тільки російськомовними. Мова навчання та виховання здебільшого також російська. Зрештою, інтернет-представництва республіканських органів державної влади виключно російськомовні. Деякі можуть бути й англомовні. Наприклад, офіційний сайт Уряду Республіки Калмикія <http://www.kalm.ru/tu/>, чи офіційний Президента та Уряду Респу-

бліки <http://www.udmurt.ru/>, чи офіційний сайт Президента Кабардино-Балкарської Республіки <http://www.presidentkbr.ru>.

Яскравий приклад урізання мовних прав можна прослідкувати на прикладі тих республік, де за Російської Федерації прийняті такі закони. Візьмемо для прикладу Республіку Башкортостан. Конституція Республіки Башкортостан була прийнята Верховною Радою Республіки Башкортостан 24 грудня 1993 року. Відразу ж, у першій її статті (частина четверта) визначено, що державними мовами Республіки Башкортостан є башкирська та російська мови. В розвиток конституційного положення Законодавчою Палатою Державних зборів Республіки 21 січня 1999 року було прийнято Закон Республіки Башкортостан «Про мови народів Республіки Башкортостан»³⁴. Законодавець Республіки Башкортостан відразу ж зазначив, що цей закон охоплює сфери мовного спілкування, які підлягають правовому регулюванню, і не встановлює юридичних норм використання мов народів Республіки Башкортостан і міжособистісних неофіційних взаємовідносин, а також в діяльності суспільних і релігійних об'єднань і організацій (частина друга статті першої Закону). Відповідно до статті третьої зазначеного Закону державними мовами Республіки Башкортостан на всій її території є башкирська і російська мови: башкирська мова як мова башкирської нації, яка реалізувала своє право на самовизначення; російська мова як державна мова Російської Федерації. Проте робота в органах державної влади Республіки Башкортостан і органах місцевого самоврядування здійснюється російською мовою (частина перша статті 10 Закону). Правда, в органах державної влади Республіки Башкортостан та органах місцевого самоврядування, державних установах Республіки поряд із російською може вживатися башкирська мова. А ще Президент Республіки Башкортостан зобов'язаний володіти державними мовами республіки.

Але і такий закон в республіці вирішили все-таки змінити. Зазначимо, що деякі зміни носили, скажімо так, уніфікований характер³⁵, проте більшість змін спрямовані на реальне масове утвердження в республіках Російській Федерації державної мови РФ. Наприклад, Законом Республіки Башкортостан від 28 грудня 2009 року за №192-з «Про внесення змін до Закону Республіки Башкортостан «Про мови народів Республіки Башкортостан» частину третю статті 10 викладено в такій редакції: «Мовою проектів законів Республіки Башкортостан, проектів постанов Державних Зборів – Курултаю Республіки Башкортостан – є російська мова. Мовою проектів зазначених актів поряд із російською може бути і башкирська мова». У початковому варіанті частина третя статті 10 була як «Мовою проектів Законів Республіки Башкортостан, проектів актів Палат Державних Зборів Республіки Башкортостан, внесених на

розгляд Державних Зборів Республіки Башкортостан і переданих на розгляд Законодавчої Палати Державних Зборів Республіки Башкортостан і Палати Представників Державних Зборів Республіки Башкортостан, є російська або башкирська мова».

Ще одним Законом Республіки Башкортостан від 28 грудня 2009 року за №192-з «Про внесення змін до Закону Республіки Башкортостан «Про мови народів Республіки Башкортостан» частину першу статті 16 викладено в такій редакції: «Судочинство і діловодство в Конституційному Суді Республіки Башкортостан, у мирових суддів, а також судочинство у правоохоронних органах Республіки Башкортостан ведеться однією із державних мов Республіки Башкортостан в порядку, встановленому законодавством. Мова судочинства у Верховному Суді республіки Башкортостан, районних судах встановлюється законодавством РФ». Як відомо, громадяни за захистом своїх законних прав та інтересів звертаються до загальних судів, і, за потреби, їх рішення, себто, рішення районних судів, оскаржують у Верховному Суді Республіки. І далі – у Верховному Суді РФ. Можливо, тому, і збережена російська мова. Але, як на наш погляд, районні суди є більш затребувані, аніж мирові судді чи Конституційний Суд Республіки Башкортостан, тому вимагати в обов'язковому порядку написання позовної заяви башкирською буде ще одним реальним способом захисту башкирської мови. Правда, ще раніше, Законом Республіки Башкортостан від 5 січня 2001 року за №156-з «Про внесення змін до статті 16 Закону Республіки Башкортостан «Про мови народів Республіки Башкортостан» пункт перший статті 16 Закону було викладено так: «Судочинство і діловодство в Конституційному Суді Республіки Башкортостан, Верховному Суді Республіки Башкортостан, районних судах, у мирових суддів, а також діловодство у правоохоронних органах Республіки Башкортостан ведуться однією із державних мов Республіки Башкортостан в порядку, встановленому законодавством». У первісному варіанті частина перша статті 16 Закону звучала як «Судочинство і діловодство в Конституційному Суді Республіки Башкортостан, Верховному Суді Республіки Башкортостан, Вищому арбітражному суді Республіки Башкортостан, у мирових суддів, а також діловодство у правоохоронних органах Республіки Башкортостан ведуться державними мовами Республіки Башкортостан».

Змінена і частина перша та друга стаття 8 Закону. Спочатку передбачалося, що громадяни Республіки Башкортостан мають право на вибір мови виховання і навчання в межах можливостей, наданих республіканською системою освіти. Громадяни Республіки Башкортостан мають право на отримання середньої (повної) загальної освіти рідною мовою. Законом Республіки Башкортостан від 28 грудня 2009 року за №192-з «Про вне-

сення змін до Закону Республіки Башкортостан «Про мови народів Республіки Башкортостан» частину першу статті 8 Закону викладено в такій редакції: «1. Громадяни мають право вільного вибору мови виховання і навчання». Частина друга статті 8 Закону про право громадян на отримання середньої (повної) загальної освіти рідною мовою доповнено «а також на вибір мови навчання в межах можливостей, які надані системою освіти».

У Республіці Бурятії також істотно змінено мовний закон. Зокрема, Законом Республіки Бурятії від 29 вересня 2003 року за №467-ІІ «Про внесення змін до Закону Республіки Бурятія «Про мови народів Республіки Бурятія» статті 2 (Республіка Бурятія на своїй території вирішує всі питання, які пов'язані із мовами, забезпечує їх економічний, соціальний та юридичний захист), 4 (В сферах спілкування, які підлягають правовому регулюванню, право вибору та використання мови спілкування громадянами Республіки Бурятія визначається законодавством Республіки Бурятія.),¹² (Документи місцевих органів влади і управління приймаються та оголошуються або російською, або бурятською мовою залежно від контингенту населення. В Республіці Бурятія в місцях компактного проживання малочисельного населення інших національностей (евенки, татари, німці та інші) поряд із державними мовами в діяльності державних органів, діловодстві, оформленні документації, проведенні виборів і референдумів може використовуватися мова більшості населення даної місцевості.), частину 2 статті 13 (В районах, де більшість складає бурятське населення, діловодство може вестися бурятською мовою, а за необхідності дублюватися російською мовою.), частину 3 статті 18 (Порушення встановленого законодавством Республіки Бурятія порядку використання мов у судочинстві та діловодстві у правоохоронних органах є підставою для відміни судового рішення і всіх інших процедурних рішень, які приймаються у справах, що перебувають у провадженні. (Нагадаємо, що дві попередні частини статті 18 Закону про те, що судочинство та діловодство в судах та інших правоохоронних органах Республіки Бурятія ведуться бурятською та російською мовою), статтю 19 (В органах арбітражу Республіки Бурятія під час розгляду і вирішенні господарських спорів між підприємствами, організаціями та установами за згодою сторін використовується державні мови Республіки Бурятія) виключено. В Республіці Хакасія, наприклад, окремий мовний закон діє із 1992 році, хакаською володіє 47980 чол.. Всього, За даними Всеросійського перепису 2002 року в Республіці проживає 546072 чол., із яких російською мовою володіє 543908 чол. хакасів проживає 65421 чол.. А взагалі хакаською мовою в РФ володіє лише 52217 чол.. Закон Республіки Калмикія від 7 лютого 2005 року за N 181-ІІІ-3 «Про державну цивільну службу Республіки Калмикія» передбачає, що на

державну службу в Республіці мають право претендувати особи, які, з-поміж іншого, володіють державною мовою Російської Федерації (стаття 11 Закону). Правда, в Законі Республіки Мордовія від 6 травня 1998 року, №19-3 «Про державні мови в Республіці Мордовія» є норма, що абітурієнтам, які вступають у вищі і середні навчальні заклади Республіки і які не володіють російською мовою, надається право скласти вступні іспити мордовською мовою (частина третя статті 10 Закону). Норма принаймні дивна. По-перше, всі випускники обов'язково складають єдиний державний іспит з російської мови. По-друге, громадяни РФ обов'язково мають володіти російською мовою.

Із державною мовою РФ ситуація не найкраща. Наприклад, у Карачаєво-Черкесії у 2008 році Єдиний Державний Іспит з російської мови склали 4243 учні, і 185 одинадцятикласників були не допущені до іспиту. Із загальної кількості тих, хто складав іспит, найбільше написали на «3», себто 1761 учень або 41,5%. На другому місці ті, хто отримали «4» - 1102 учні або майже 26%. І лише 373 одинадцятикласники або 8,8% показали відмінні знання з російської мови. Із 308 претендентів на «золоті» та «срібні» медалі 11 учнів отримали з російської мови трійки. Таким чином, більше половини випускників із Карачаєво-Черкесії – 65,2% склали іспит з російської мови на «2» і «3»³⁶. Що там казати про Карачаєво-Черкесію. У Москві, наприклад, Єдиний державний іспит з російської мови, який проходив 29 травня 2007 року, зі слів голови департаменту освіти Москви Ольги Ларіонової, не склали понад 4% школярів. Більше того, опитування Всеросійського центру вивчення громадської думки, проведеного в травні 2008 року, показав, що лише 4% дорослих росіян змогли правильно відповісти на вісім запропонованих їм питань, які були взяті із завдань Єдиного державного іспиту з російської мови за 2007 рік. А взагалі у РФ із 145166731 населення 142573285 осіб вказали, що володіють російською мовою. Себто, 2593446 осіб не володіє російською мовою. Такий собі Київ на момент проведення останнього всеукраїнського перепису. Цифра не критична, але, якщо вважати, які надзусилля докладають у РФ для утвердження російської мови, - то м'яко кажучи дещо дивно.

Частково пояснення саме такої мовної політики знаходимо в ще одному важливому документі РФ. Маю на увазі Концепцію Федеральної цільової програми «Російська мова (2006-2010 роки)», яка затверджена розпорядженням Уряду Російської Федерації від 5 серпня 2005 року за №1355-р. Так ось, Концепція починається таким: в період існування Радянського Союзу російською мовою як державною розмовляли 286 млн. людей. До сьогодні (себто, до 2005 року) населення 14 колишніх республік СРСР нараховує понад 140 млн. осіб і по чисельності майже дорівнює населенню Російської Федерації, проте російською мовою, за да-

ними авторів доповіді Міністерства закордонних справ Російської Федерації «Російська мова в світі», володіє 100 мільйонів осіб. Відповідно до експертних оцінок, через 10 років кількість тих, хто володіє російською мовою в цих державах, зменшиться більш ніж удвічі. І далі наводять як яскраву ілюстрацію Литву, в якій серед осіб середнього і старшого віку російською мовою володіє 80%, в той час як серед тих, хто до 15 років, - лише 13%. Більше того, і в самій Російській Федерації також спостерігається зниження рівня володіння російською мовою як державною мовою Російської Федерації, особливо серед представників молодого покоління, звуження сфери його функціонування як засобу міжнаціонального спілкування, спотворення російської літературної мови у мовленні політичних діячів, державних службовців і працівників культури, радіо та телебачення. І це при тому, що, окрім зазначених законів, у наших сусідів раніше була федеральна цільова програма «Російська мова» на 2002-2005 роки, Програма підтримки Російською Федерацією інтеграційних процесів в сфері освіти в СНД на 2004-2005 роки.

Не менш цікавим документом є Показники федеральної цільової програми «Російська мова (2006-2010 роки)», які характеризують хід її реалізації (додаток №1 до програми). Так ось, стратегічним завданням програми, окрім законодавчого для РФ забезпечення ефективного функціонування російської мови як державної мови РФ, стало і забезпечення ефективного функціонування російської мови як основи розвитку інтеграційних процесів в СНД, а також підтримка російської мови в країнах Балтії. Показниками Програми має стати різке збільшення в 2010 році долі осіб, які володіють російською мовою, серед населення держав – членів СНД та країн Балтії: із 15% у 2005 році до 40% у 2010 році. При цьому на вивчення стану і реального використання російської мови в державах-членах СНД та країнах Балтії на 2006-2010 роки із федерального бюджету виділено 0,82 мільйона рублів; із позабюджетних коштів - 2,2 мільйона рублів (мільйони рублів в цінах відповідних років). На виході має бути створено банк даних, який містить систематизовану інформацію про реальне використання російської мови в державах-членах СНД і країнах Балтії. До слова: для вивчення потреб у вивченні та використанні російської мови в закордонних країнах (слід розуміти – решта світу без РФ, СНД та країн Балтії) програмою виділено із федерального бюджету - 0,61 мільйон рублів; із позабюджетних коштів – 2,2 мільйони рублів.

Також зазначеною програмою із федерального бюджету РФ протягом 2006-2010 років планується виділити 401,68 мільйони рублів і 45,5 мільйона рублів із коштів бюджетів суб'єктів РФ на реалізацію комплексу заходів по укріпленню позицій російської мови в державах-членах СНД і країнах Балтії. Лише на підтримку і розвиток ін-

тернет-порталу з російської мови, який має бути орієнтований на аудиторію держав-членів СНД та країн Балтії, із російського федерального бюджету протягом 2006-2010 років планувалося виділити 20 мільйонів рублів. До речі, Україна у цифрах по членах СНД.

Насамкінець про таке. В Російській Федерації практикується для випускників загальноосвітніх шкіл єдиний державний екзамен. Обов'язково випускники шкіл складають російську мову і мате-

матику. Російську мову складають, звісно, російською мовою. Математику також по-російськи. Слід звернути увагу, що в тих суб'єктах РФ, де певні мови визначені державними, немає обов'язкового екзамену із державних мов. Більше того, в тих суб'єктах РФ, де є державні мови, немає обов'язку та навіть права складати математику чи іншу дисципліну іншою державною мовою, хоча би на вибір. Хоча би для показників.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Закон СССР от 24 апреля 1990 года №1450-1 «О языках народов СССР», <http://zakon.scli.ru>
- ² Конституція СРСР, прийнята позачерговою сьомою сесією Верховної Ради СРСР дев'ятого скликання 7 жовтня 1977 року
- ³ Постановление от 15 августа 1990 г. N 829 «О внесении изменений и признании утратившими силу решений правительства СССР в связи с Законом СССР «О языках народов СССР»; Изменения, которые вносятся в решения Правительства СССР с 1 июля 1991 г., утверждены постановлением Совета Министров СССР от 15 августа 1990 СП СССР, 1975 г., N 11, ст. 63
- ⁴ Декларация о языках народов России от 25 октября 1991 года N 1808/I-I, <http://zakon.scli.ru/ru/legal>
- ⁵ Закон Российской Советской Федеративной Социалистической Республики «О языках народов РСФСР» от 25 октября 1991 года N 1807-I, <http://zakon.scli.ru/ru/legal>
- ⁶ Федеральный Закон Российской Федерации «О внесении изменений и дополнений в Закон РСФСР «О языках народов РСФСР» от 24.07.98 N 126-ФЗ, <http://zakon.scli.ru/ru/legal>
- ⁷ Федеральный закон от 11.12.2002 N 165-ФЗ «О внесении дополнения в статью 3 Закона Российской Федерации «О языках народов Российской Федерации», Российская газета, 14 - 20.12.2002, N 235
- ⁸ Стенограмма пленарного заседания Державної Думи РФ за 5 червня 2002 року, www.duma.gov.ru
- ⁹ Закон Республики Татарстан от 20.01.1997 г. N 997 «Об упорядочении татарского алфавита», <http://zakon.scli.ru>
- ¹⁰ Маю на увазі Закон Республики Татарстан от 15 сентября 1999 г. N 2352 «О восстановлении татарского алфавита на основе латинской графики», <http://www.tatar.ru> (Офіційний сервер Республіки Татарстан)
- ¹¹ Федеральный закон Российской Федерации от 01.06.2005 N 53-ФЗ «О государственном языке Российской Федерации», <http://zakon.scli.ru/ru/legal>
- ¹² Конституция Российской Федерации, <http://www.constitution.garant.ru>
- ¹³ Закон Республики Адыгея от 31 марта 1994 года N 74-1 «О языках народов Республики Адыгея», <http://zakon.scli.ru/ru/legal>
- ¹⁴ Закон Республики Алтай от 3 марта 1993 г. N 9-6 «О языках», <http://zakon.scli.ru/ru/legal>
- ¹⁵ Закон Республики Башкортостан от 15 февраля 1999 года № 216-з «О языках народов Республики Башкортостан», <http://zakon.scli.ru>
- ¹⁶ Закон Республики Бурятия от 10 июня 1992 года № 221-ХП «О языках народов Республики Бурятия», <http://zakon.scli.ru/ru>.
- ¹⁷ Закон Республики Ингушетия от 16 августа 1996 года № 12-РЗ «О государственных языках Республики Ингушетия», <http://zakon.scli.ru/ru>
- ¹⁸ 16 січня 1995 року в Республіці було прийнято Закон Кабардино-Балкарської Республіки «Про мови народів Кабардино-Балкарської Республіки». В новій редакції зазначений Закон було прийнято 18 травня 2005 року (№38-РЗ).
- ¹⁹ Закон Республики Калмыкия от 27.10.1999 № 30-П-З «О языках народов Республики Калмыкия», <http://zakon.scli.ru/ru>.
- ²⁰ Закон Карачаево-Черкесской Республики от 14.06.96 №104-XXII «О языках народов Карачаево-Черкесской Республики», <http://zakon.scli.ru/ru>.
- ²¹ Закон Республики Карелия от 19 марта 2004 года № 759-ЗРК «О государственной поддержке карельского, вепского и финского языков в Республике Карелия», <http://zakon.scli.ru>
- ²² Закон Республики Коми от 28 мая 1992 года «О государственных языках Республики Коми», <http://zakon.scli.ru/ru>; Закон Республики Коми от 16 июля 2002 года N 76-РЗ О внесении изменений в Закон Республики Коми «О государственных Языках Коми»; Закон Республики Коми от 6 июля 2009 года N 63-РЗ «О внесении изменений в Закон Республики Коми «О государственных Языках Коми», <http://zakon.scli.ru>
- ²³ Конституція Республіки Марій Ел прийнята Конституційними Зборами Республіки 24 червня 1995 року. Відповідно до статті 15 Конституції державними мовами в Республіці є Марійська (гірська, лугова) російська мова. Причому «Марійська» написана з великої літери. Є окремий мовний Закон, Закон Республіки Марій Ел от 26 октября 1995 года № 290-III «О языках в Республике Марий Эл», <http://zakon.scli.ru>
- ²⁴ Відповідно до статті 13 Конституції Республіки Мордовія (прийнята 21 вересня 1995 року зі змінами) державними мовами Республіки Мордовія є російська і мордовська (моксанська і ерзянська) мови. Безпосередньо в республіканській Конституції є посилання на Закон Республіки Мордовія від 6 травня 1998 року, №19-3 «Про державні мови в Республіці Мордовія», <http://zakon.scli.ru>

- ²⁶ Закон Республики Саха (Якутия) от 16 октября 1992 года N 1170-ХП «О языках в Республике Саха (Якутия)», <http://zakon.scli.ru/ru/legal>; Закон Республики Саха (Якутия) от 20 февраля 2004 года 111-З № 243-III «О статусе языков коренных малочисленных народов севера Республики Саха (Якутия)», <http://zakon.scli.ru/ru/lega>
- ²⁷ Закон Республики Северная Осетия-Алания от 30.12.2008 г., № 66-РЗ «О Республиканской целевой программе «Осетинский язык» на 2008-2012 годы», <http://zakon.scli.ru/ru/lega>
- ²⁸ Закон Республики Татарстан от 8.07.1992 г. N 1560-ХП «О государственных языках Республики Татарстан и других языках в Республике Татарстан», <http://zakon.scli.ru/ru/lega>; закон Республики Татарстан от 5 ноября 2009 года «О государственных языках Республики Татарстан и других языках в Республике Татарстан», <http://zakon.scli.ru/ru/lega>
- ²⁹ Закон Удмуртской Республики от 27.11.2001 № 60-РЗ «О государственных языках Удмуртской Республики и иных языках народов Удмуртской Республики», <http://zakon.scli.ru/ru>
- ³⁰ Закон Республики Хакасия от 20.10.1992 № 11 «О языках народов Республики Хакасия», <http://zakon.scli.ru/ru>
- ³¹ Закон Чеченской Республики от 25.04.2007 № 16-рз «О языках в Чеченской Республике», <http://zakon.scli.ru/ru/lega>
- ³² Закон Чувашской Республики-Чувашия от 25.11.2003 № 36 «О языках в Чувашской Республике», <http://zakon.scli.ru/ru/lega>
- ³³ Закон Республики Дагестан «Об утверждении республиканской целевой программы «Русский язык (2007-2010 годы)» от 7 мая 2007 г. №18, <http://zakon.scli.ru/ru>.
- ³⁴ Закон Республики Башкортостан от 15 февраля 1999 года № 216-з «О языках народов Республики Башкортостан», <http://zakon.scli.ru>
- ³⁵ Наприклад, Законом Республики Башкортостан від 5 квітня 2004 року за №74-з «Про внесення змін до Закону Республіки Башкортостан «Про мови народів Башкортостан» статтю 24 Закону було викладено наступним чином: «У зносінах органів державної влади Республіки Башкортостан із органами державної влади Російської Федерації і органами державної влади суб'єктів Російської Федерації використовується російська мова». В первісному варіанті зазначена стаття звучала так: у зносінах Республіки Башкортостан із Російською Федерацією та суб'єктами Російської Федерації використовується російська мова, <http://zakon.scli.ru>
- ³⁶ <http://www.kchr.info/news/2036-.html>

Knyazev N.V. Particularities and current state of the language policy of Russian Federation / State University of Information and Communication Technologies.

In the article policy of language of the Republic of Russia. According to the analysis of norm act in the Republic of Russia. the author said that the politics of language questions was developing on real statement of the official language of the country.

Key words: language, National language of the Republic of Russia., form of government.

Князев Н.В. Особенности и современное состояние языковой политики Российской Федерации / Государственный университет информационно-коммуникационных технологий.

В статье проведен анализ языковой политики России. Автор, анализируя нормативные акты России, констатирует, что политика в вопросах языка проводится на реальное утверждение государственного языка.

Ключевые слова: язык, государственный русский язык, органы власти.

*Стаття надійшла до редколегії 01.03.2011
Прийнята до друку 01.06.2011*